

VOCABULARI BÀSIC DE PLATÓ

Al·legoria : Conjunt d'elements descriptius o narratius que corresponen a diversos detalls d'una Idea que es pretén explicar [p.ex.: l'al·legoria de la caverna explica el tema de l'ascensió envers els coneixement; el carro alat és una al·legoria de la divisió tripartida de l'ànima...]

Ànima (*psiqué*) : "Ànima" significa per a qualsevol grec i també per a Plató el principi vital que anima el cos. Així tot animal té ànima, i també els astres o els déus. L'ànima humana té de particular el fet de ser intel·ligent i per això pot copsar les idees. A la República ànima i intel·ligència són sinònims.

Bé (*agathón*) : Designa una mena de Super-Idea, una idea que té preeminència sobre totes les altres i que és la font de l'existència de totes les idees. El Bé és la font del coneixement perquè totes les idees hi tendeixen. És un sinònim de Déu, del Déu que fa existir totes les coses i il·lumina l'ànima en el coneixement del que és la veritat.

Ciutat (*polis*) : De la paraula *polis* deriven *politikè* (política), *politeia* (constitució) i *politès* (ciudadà). La *polis* és el quadre de la vida política, raó per la qual sovint es tradueix per Estat. Però de fet una polis és com una comarca catalana: una petita capital i camps al seu voltant. Plató considera que, després de la mort de Sòcrates, la ciutat és injusta i per resoldre la crisi de la *polis* escriu la República que sovint anomena *kalipolis* (literalment: la ciutat bella).

Comunisme : Plató considera que la propietat privada torna injustos i egoistes els ciutadans i per això a la República proposa una propietat comunitària. Els infants són presos a les seves mares i educats per l'Estat segons el seu tipus d'ànima. El comunisme de Plató té poc a veure amb el comunisme marxista, perquè la ciutat platònica no és igualitària sinó classista (magistrats, soldats, obrers) i aristocràtica. A més, per a Marx el treball era l'única font del valor i els treballadors eren la classe superior, revolucionària, mentre que per a Plató el més important era l'aristocràcia i la labor dels nobles (la filosofia dels magistrats, la guerra dels soldats o defensors), mentre que menyspreava el treball manual o físic) [veure **Popper** per a la crítica al comunisme de Plató].

Coneixement raonable : veure *dianoia*.

Coneixement intel·ligible : veure *intel·ligència*

Coneixement sensible: veure *sensació*.

Creença (*pistis*) : La facultat que té l'ànima de percebre les realitats sensibles en elles mateixes (i no d'imaginar-se-les) i de creure que aquestes realitats constitueixen el que hi ha. La creença forma amb la imaginació una **opinió**. Per oposició a l'opinió la ciència consisteix a captar altres tipus d'ésser diferents als que es revelen a través dels sentits: les realitats concebudes tan sols per la intel·ligència.

Esdevenir : Tot allò que passa en el temps (arribar a ser, fer-se, tornar-se, convertir-se en ...) El que succeeix i desapareix, neix, es desenvolupa i després mor: les realitats materials i vivents, des de la matèria corruptible a l'home mortal. Hi ha éssers que esdevenen i éssers que són eterns (que són en sí mateixos). Entre els éssers eterns, segons Plató, hi ha els déus de la mitologia, els astres, fets d'una

matèria incorruptible i considerats Déus, i sobretot *les Idees*. Les idees de Bé o de Justícia són eternes i d'essència divina.

Dialèctica : En Sòcrates significa estrictament *diàleg orientat a la recerca de la veritat*. En Plató la dialèctica és, a més del diàleg, el procés de purificació de l'ànima fins arribar a la idea de Bé. A còpia de preguntes i respostes ben ordenades, l'ànima aprèn a distingir la veritat de l'aparença, i adquireix la ciència dialèctica de les idees (la ciència del món intel·ligible). Però per tal que la dialèctica no sigui una simple xerrameca, un poti-poti d'idees, és indispensable, abans d'estudiar la dialèctica conèixer les matemàtiques, escola de rigor i d'atenció als signes.

Dianoia : Coneixement raonant o *coneixement discursiu*. Activitat de la intel·ligència que s'adreça a la ciència, tal com es posa en pràctica en les matemàtiques, per oposició a l'observació contemplativa de les Idees.

Déu (Theos) : La noció de Déu que tenien els Grecs és molt diferent a la que tenim actualment, després de la influència del cristianisme. El Déu cristià és *personal* i cadascú hi pot entrar en relació (de submissió, d'amor o -fins i tot- de negoció). Un déu grec representa un ésser que s'assembla molt a l'home (menja, beu, menteix...) i, entre d'altres característiques, és immortal- El que és diví per a un Grec és quelcom posseeix una sèrie de qualitats, de talents, de força, de potència, de vida... i no es relaciona necessàriament amb l'home (perquè els déus són feliços i els homes no). Plató no s'agafa gens al peu de la lletra les explicacions de la mitologia, sobre els desigs i la potència dels déus (tot i que per a ell els astres, per exemple són déus immortals i perfectes). Plató opina que *de tot el que coneixem, el Bé és el que posseeix atributs divins en la més gran mesura*. Si el Bé designa Déu (un Déu únic i transcendent) en Plató el Bé no s'encarna i continua essent un principi *impersonal*.

Erística : Art de la disputa o de la controvèrsia. Estudia com millorar els raonament en un debat. Sòcrates i Plató insisteixen (contra els sofistes) que la dialèctica no és erística perquè es busca la veritat, no pas ser més hàbil en l'opinió.

Escatologia : Teoria de la finalitat i el sentit darrer de la vida humana i del que ha de seguir després de la vida terrestre. Plató creu que després de la mort les ànimes seran jutjades segons el nivell de purificació que hagin assolit i que hi haurà reencarnació.

Ésser, Essència : Són dos mots gairebé sinònims. Essència ve del verb llatí *esse*, que significa ésser. L'Ésser s'oposa a l'esdevenir com l'estabilitat, el permanent i l'eternitat s'oposen a la inestabilitat, a l'efímer i al temps. Les Idees (com el Bé o la Justícia) són ésser en sí, permanents, immutables, eternes, perfectes: són essències o, per dir-ho d'una altra manera són *allò que és*, l'autèntica realitat de l'ésser.

Eugenisme : Teoria segons la qual és possible millorar la raça. Plató creu que és possible millorar la ciutat casant entre ells els millors elements de les classes superiors. Aquests matrimonis tindran, tanmateix, l'aparença de ser un producte de la sort, tot i que els hagin preparat secretament els magistrats.

Feminisme : Quan es diu que Plató era feminista, això significa que les dones poden ser també membres de la classe dels guardians i, fins i tot, filòsofs rei. Han de rebre, doncs, el mateix entrenament militar en música, matemàtiques i filosofia que els homes.

Guardians : També anomenats "soldats", "defensors"... són els homes d'argent i han de defensar la ciutat. La seva vida és del tot comunitària.

Idees (eidos) : En grec la paraula *eidos* significa també forma, aspecte, figura original... Per això diem que les *idees són formes pures*. La paraula no significa originàriament el que avui entenem quan algú diu: "tinc una idea!"; sinó una noció vertadera concebuda per l'esperit. Per exemple, la de justícia, la de bellesa, però també la de taula o la de cavall ... El que Plató anomena Idea no és, però, una noció abstracta: designa alguna cosa de *concret* i, en conseqüència, una realitat que existeix tal qual. El que passa és que aquesta realitat no és sensible sinó intel·ligible. Si la justícia veritable o la veritable bellesa no fossin realitats concretes, resultaria impossible que l'home visqués segons la Justícia o que fos sensible al Bé.

Imaginació : La facultat que té l'ànima per representar imatges. Correspon al grau més baix de coneixement segons Plató. No tan sols no em fa conèixer les realitats intel·ligibles, sinó que es queda en la pura imatge. És del tot insuficient: com si només conegués els objectes a través del seu reflex en un mirall o com si només conegués una imatge per veure-la reflectida en l'aigua d'una font. Per això el pintor o l'escultor quan volen reflectir una idea en queden del tot lluny. És un greu error creure que l'art pot reflectir la vida i per això Plató considera que cal expulsar els poetes i els artistes de la Kalípolis.

Intel·ligència : veure *Noesi*

Matemàtiques: Les matemàtiques van néixer a Grècia perquè, tot i que els Grecs les van aprendre a Egipte i a Babilònia, ells va ser els primers a prescindir de tota la màgia i la religió que altres pobles hi barrejaven i van estudiar-les prescindint del seu sentit utilitari, conreaven l'estudi dels nombres i de les figures planes o en l'espai per elles mateixes. Plató considerava que la matemàtica era la ciència de la raó i estava molt influït pels pitagòrics. A l'Acadèmia hi donaven classe alguns dels matemàtics més coneguts de l'època (Teodor, Teetet...) que van preparar el camí a la geometria d'Euclides (segle III a.C.).

Metempsícosi : Teoria òrfica i pitagòrica segons la qual l'ànima es reencarna successivament en diversos cossos, reencarnacions considerades com etapes d'una purificació lenta i progressiva de l'ànima. En Plató aquesta teoria està vinculada a la teoria del Record o de la Reminiscència (*anàmnesi*). L'ànima recorda les Idees perquè ha viscut amb elles en el món intel·ligible. És molt difícil dir si Plató havia adoptat literalment la teoria pitagòrica.

Noesi (intel·ligència) : El coneixement superior, la contemplació de les Idees pures i perfectes és la *Noesi* . Però no és un coneixement passiu, sinó que demana un llarg camí i un esforç de coneixement continuat i rigorós. La intel·ligència en acció en les matemàtiques prepara per a la visió de les realitats intel·ligibles però la matemàtica i la geometria encara impliquen algun testimoni dels sentits; per això cal fer un pas més fins la *noesi* que és el final del procés de purificació de l'ànima.

Opinió (doxa) : El que es revela d'un judici o d'una afirmació sobre la realitat quan no tenim un veritable coneixement sobre ella mateixa. Sense ser pura ignorància de la realitat, és tan sols un inici de coneixement, que té la pretensió d'aparèixer com un coneixement cert.

Filosofia : Amor a la saviesa. Per als grecs saviesa vol dir també coneixement científic, per això els primers filòsofs (presocràtics) eren també físics. La paraula *filosofia* no significa mai en Plató un "*sistema de coneixements ordenats*". Plató

evoluciona al llarg dels diferents períodes. En Plató *filosofia és sinònim de dialèctica*; només el diàleg i l'esforç de perfeccionar l'ànima aprenent dels qui saben (de Sòcrates) permet assolir el món de les Idees.

Reminiscència : Significa "record". Conèixer és tenir la reminiscència de les Idees que *ja* estan a dins nostre. Per Plató (com per Sòcrates) si l'home desitja la veritat és perquè en certa manera, confusa, ambigua, ja la porta amb ell i l'havia conegut en una vida anterior. Conèixer és reconèixer el que ja sabíem. Aquesta teoria del Record o de la Reminiscència és l'antecedent de la *teoria de les idees innates* de Descartes i, en certa manera, de les *categories a priori* de Kant.

Sensació : Aquesta paraula designa el testimoni passiu que l'ànima rep a través dels sentits; la sensació és contradictòria, per això l'ànima no pot viure en la sensació i ha de progressar envers el raonament i envers el coneixement de la veritat intel·ligible que es troba només com suggerida en la representació sensible.

Ciència (sofia) : És el contrari de l'opinió. La ciència té per objecte la veritat. Cal no confondre-la mai amb la *teckné*. La ciència és el coneixement propi de intel·ligible.

Tècnica (teckné) : La paraula es pot traduir per tècnica, art, ofici... Tot el que pertany al nivell tècnic és purament sensible i per tant Plató ho menysté. La diferència és que la tècnica és pràctica mentre que la ciència i la filosofia són activitats contemplatives, sense aplicació utilitària, pur treball de l'esperit i, per tant, superior.

Veritat : La veritat són les Idees. Veritat vol dir la realitat pura i absoluta i això només ho poden ser les Idees, realitats intel·ligibles més reals i vertaderes que la sensibilitat.

*Vocabulari adaptat de l'edició del Llibre VII de la República de la col·lecció **Les Intégrales de Philo**, a cura de Bernard Piette, Ed. Nathan, París, 1981.*